

Danmarks udenrigsøkonomi

Udlandsgælden

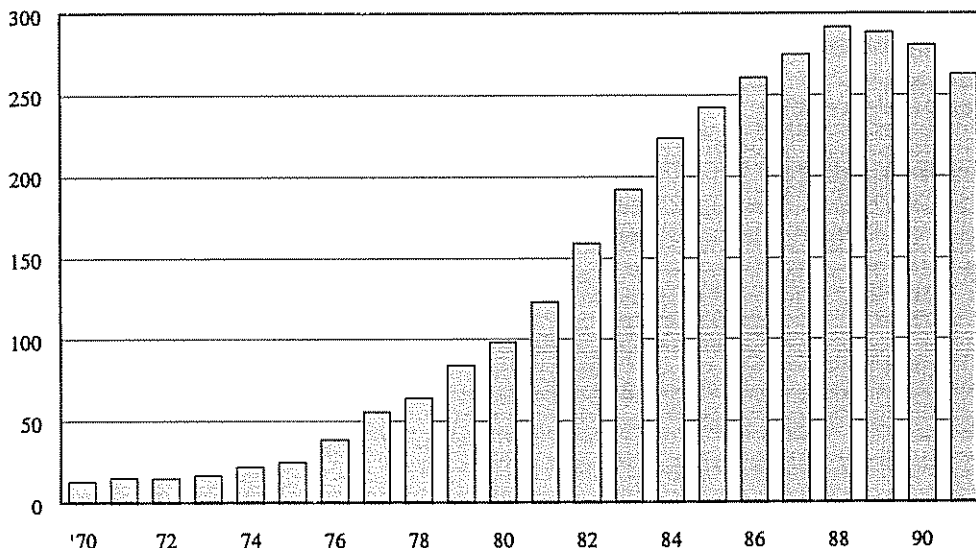
**Udlandsgæld på
264 mia. kr.**

I de seneste par år er Danmarks gæld til udlandet blevet reduceret efter at have været stadig stigende siden begyndelsen af 1960'erne. Ved udgangen af 1991 var nettogælden 264 mia. kr., og i forhold til bruttonationalproduktet udgjorde den ca. en tredjedel. Gælden har således stadig et betydeligt omfang, og renteudgifterne indgår som en stor post på betalingsbalancen og kræver en stor mereksport af varer og tjenester, for at gælden fortsat kan nedbringes.

Figur 1.

Udlandsgælden

Milliarder kr.

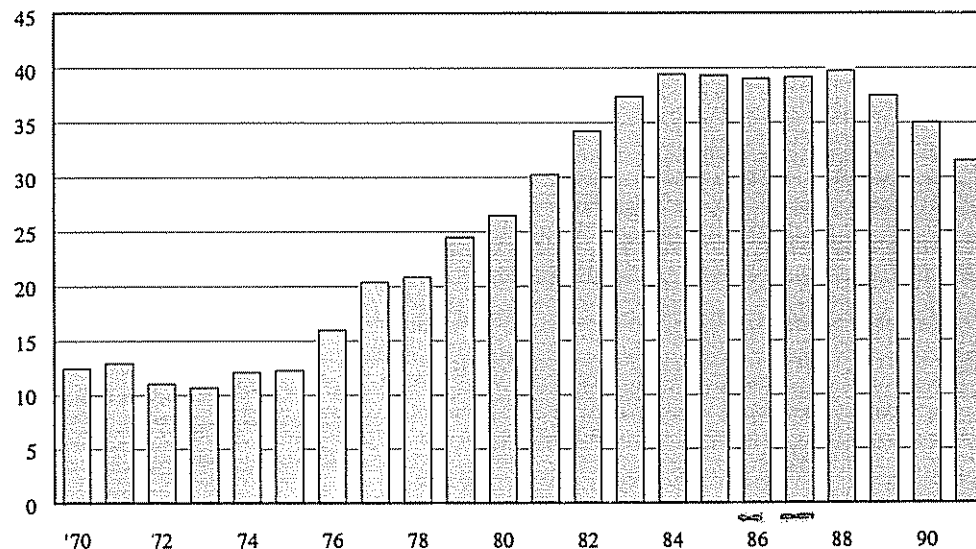
**opstået som følge af
underskud på vare-
og tjenestebalancen**

Gælden er opstået som følge af, at det danske samfund i en lang årrække har anvendt mere til forbrug og investering, end der er blevet produceret i Danmark, således at det har været nødvendigt med en merimport af varer og tjenester, som har måttet finansieres ved lån i udlandet. Denne situation ændredes i begyndelsen af 1980'erne, og i alle årene derefter - bortset fra 1985 og 1986 - har importen af varer og tjenester været mindre end eksporten.

Figur 2.

Nettogæld i procent af BNP i løbende priser

Pct.

Danmarks udenrigsøkonomi

men efterhånden har renteudgifterne bidraget stærkt

Imidlertid har udlandsgælden skullet forrentes, og de stadig stigende renteudgifter (netto) har i sig selv bidraget stærkt til den fortsatte opgang i gælden, som varede ved indtil 1980'ernes slutning. I 1980'erne var der ganske vist i en række år overskud på vare- og tjenestebalancen over for udlandet, men det var ikke tilstrækkeligt til at dække nettorenteudgifterne, som efterhånden havde nået en størrelsesorden på over 30 mia. kr.

Nedgang i gælden i 1990 og 1991

I 1990 og 1991 blev overskuddet på vare- og tjenestebalancen så stort, at det oversteg nettorenteudgifterne, og i løbet af de to år blev udlandsgælden reduceret med ca. 25 mia. kr.

Det samlede produktionsresultat har i den seneste halve snes år været større end forbruget og investeringerne tilsammen, og i de sidste par år har dette produktionsoverskud ikke alene kunnet betale renteudgifterne men også bidraget til en formindskelse af udlandsgælden.

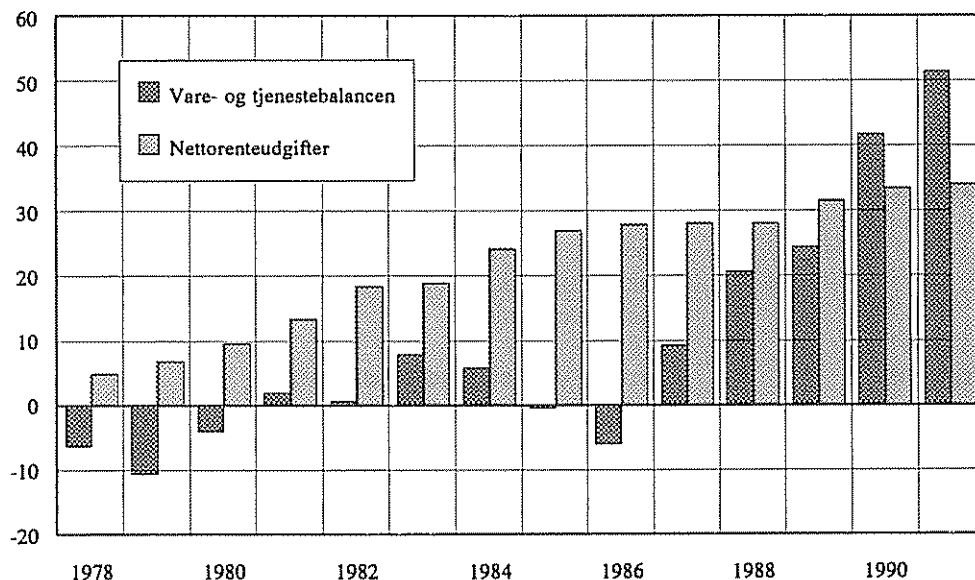
Forbedret konkurrenceevne og afdæmpet indenlandsk efterspørgsel

Forudsætningen herfor har været en gunstig international konjunkturudvikling og en økonomisk politik, der har skabt grundlag for en forbedret konkurrenceevne over for udlandet samtidig med en afdæmpet indenlandsk efterspørgsel efter varer og tjenester til forbrug og investering.

Figur 3.

Saldoen på vare- og tjenestebalancen samt nettorenteudgifter

Milliarder kr.

Kapitalbalancen over for udlandet

Statusopgørelse over udenlandske mellemværender

Danmarks nettogæld til udlandet fremgår af kapitalbalancen over for udlandet, som er en opgørelse over danske tilgodehavender i udlandet og udenlandske tilgodehavender i Danmark.

Korrektion for kursændringer

Hovedparten af tilgodehavenderne og gælden er i udenlandsk valuta, men omregnes til danske kroner. Ved omregningen korrigeres tilgodehavender og gæld for valutakursændringer og endvidere foretages en korrektion for ændringer i kursen på værdipapirer. Udviklingen i den danske udlandsgæld er derfor ikke udelukkende bestemt af udviklingen på betalingsbalancens løbende poster, men også af de kursændringer, der har fundet sted.

Ved udgangen af 1991 var udlandsgælden (netto) - som nævnt - 264 mia. kr. Den private nettogæld beløb sig til 29 mia. kr., og den offentlige til 280 mia. kr., mens Nationalbanken havde et nettotilgodehavende på 45 mia. kr.

Danmarks udenrigsøkonomi

Private mellemværender

De private mellemværender med udlandet er helt overvejende af forretningsmæssig karakter i forbindelse med udenrigshandel, investeringer i erhvervsvirksomheder og køb og salg af obligationer m.v.

Offentlige mellemværender

Hovedparten af den offentlige gæld er stiftet af staten med det formål at fremskaffe udenlandsk valuta til finansiering af underskuddet på betalingsbalancens løbende poster i det omfang, det ikke er sket ved privat gældsstiftelse. Herudover har statens låntagning til formål at oparbejde en valutareserve, som bruges til at fastholde kronens værdi i det europæiske valutasamarbejde og til at imødegå et spekulativt pres mod kronen. Valutarenserven - Danmarks internationale likviditet - er Nationalbankens nettotilgodehavender i udlandet.

Danmarks internationale likviditet

Opgørelse af de stedfundne transaktioner

Mens kapitalbalancen er en statusopgørelse over mellemværenderne med udlandet, fremgår de løbende transaktioner med udlandet af betalingsbalancen. Uanset navnet er det principielt ikke betalingerne til og fra udlandet inden for en given periode, der registreres på betalingsbalancen, men værdien af de transaktioner, der har fundet sted, fx registreres importen af en vare, når den leveres, uanset om betalingen sker på et andet tidspunkt.

Løbende poster

Betalingsbalancen opdeles i løbende poster og kapitalposter. De løbende poster omfatter handelen med varer og tjenester, rentebetalinger og andre overførsler mellem Danmark og udlandet, fx bidrag til og tilskud fra EF og ulandsbistand. Kapitalposterne omfatter de finansielle transaktioner, fx låneoptagelse og afdrag, der har fundet sted i perioden, og viser således ændringerne på kapitalbalancen, bortset fra kursændringerne.

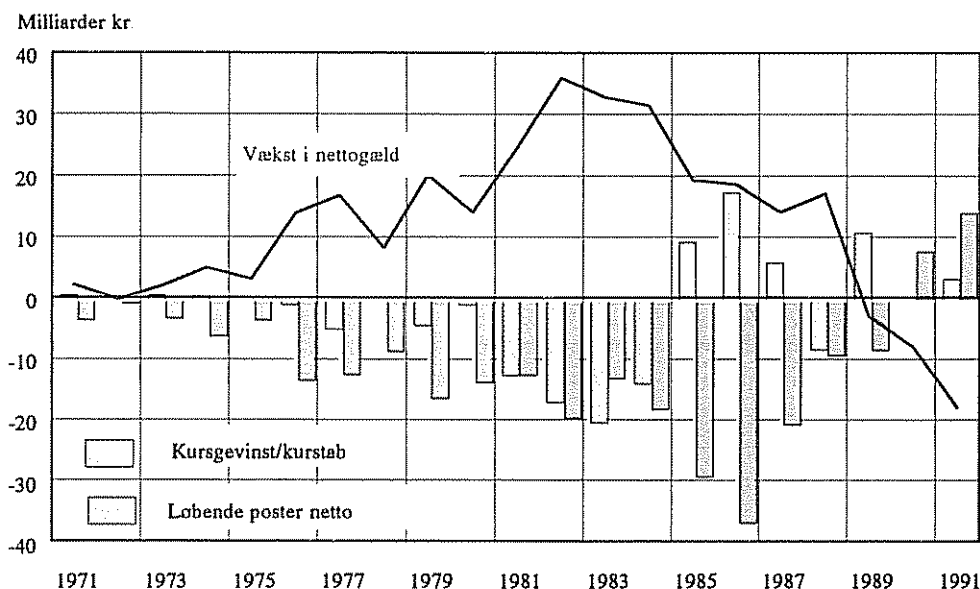
Kapitalposter

Summen af indtægterne lig med summen af udgifterne

Summen af indtægterne på de løbende poster og kapitalindtægterne svarer til summen af udgifterne på de løbende poster og kapitaludgifterne. Et underskud på de løbende poster vil blive finansieret ved en formindskelse af Danmarks aktiver i udlandet eller en forøgelse af passiverne, dvs. kapitalindtægter, der netto modsvarer underskuddet på de løbende poster. Omvendt vil et overskud på de løbende poster give sig udslag i en forøgelse af aktiverne eller en formindskelse af passiverne, dvs. nettokapitaludgifter af samme omfang som overskuddet.

Figur 4.

Årlig vækst i udlandsgælden

Danmarks udenrigsøkonomi

Betalingsbalancens løbende poster

Handelsbalancen

Betalingsbalancens løbende poster kan opdeles i en række underposter, hvoraf eksporten og importen af varer - handelsbalancen - er den største. I 1991 udgjorde vareeksporten ca. 60 pct. af de samlede indtægter på betalingsbalancen, mens importen androg ca. 54 pct. af udgifterne.

Danmark har haft underskud på handelsbalancen indtil for nogle få år siden. I 1987 vendte udviklingen, og siden har der været et betydeligt og stigende overskud.

Oversigt

Betalingsbalancen 1991. Nettoindtægter i milliarder kroner

Løbende poster:

Varehandel	31,2	
Søtransport	5,1	
Rejser	0,6	
Øvrige tjenester	14,8	
Varer og tjenester i alt		51,7
Renter og udbytter	- 34,1	
EF	2,5	
Ensidige overførsler	- 5,7	
Overførsler i alt		- 37,3
Løbende poster i alt		14,4

Kapitalposter:

Kapitalindtægter	- 35,2	
Formindskelse af international likviditet	20,8	
Kapitalposter i alt		- 14,4

Søtransport

Under tjenesteposterne er søtransporten den største post. Indtægterne ved søtransport består af fragtindtægter, udlejning af skibe samt salg af vare- og tjenesteydelser til udenlandske skibe i danske havne. Udgifterne består af danske rederiers leje af udenlandske skibe og af udgifter i udenlandske havne. Herudover har Danmark udgifter til udenlandske rederes fragt af varer her til landet. Danmark har sædvanligvis overskud ved søtransport, men både indtægter og udgifter er meget følsomme over for den internationale konjunkturudvikling.

Rejser

En anden stor post under tjenestebalancen er indtægterne og udgifterne i forbindelse med rejser. Posten dækker såvel ferierejser som forretningsrejser og studierejser og omfatter transport og logi i forbindelse med rejserne samt køb af varer, som de rejsende selv medtager over grænsen, fx grænsehandel. I 1980'erne var der i de fleste år underskud på rejsebalancen, og underskuddet var stigende igennem perioden. I 1990 blev underskuddet formindsket, og i 1991 var der et mindre overskud, formentlig som følge af den generelle afmatning i den indenlandske økonomi og en mindre grænsehandel i forbindelse med en nedsættelse af afgifterne på en række varer.

Andre tjenesteposter

Under tjenesteposterne indgår yderligere en række tjenesteydelser, fx transport med bane, bil og fly, forsikringstjenester og agentprovisioner. Danmark har overskud på disse poster under et.

Danmarks udenrigsøkonomi

»Grønsearbejdere«

Renter

Ensidige overførsler

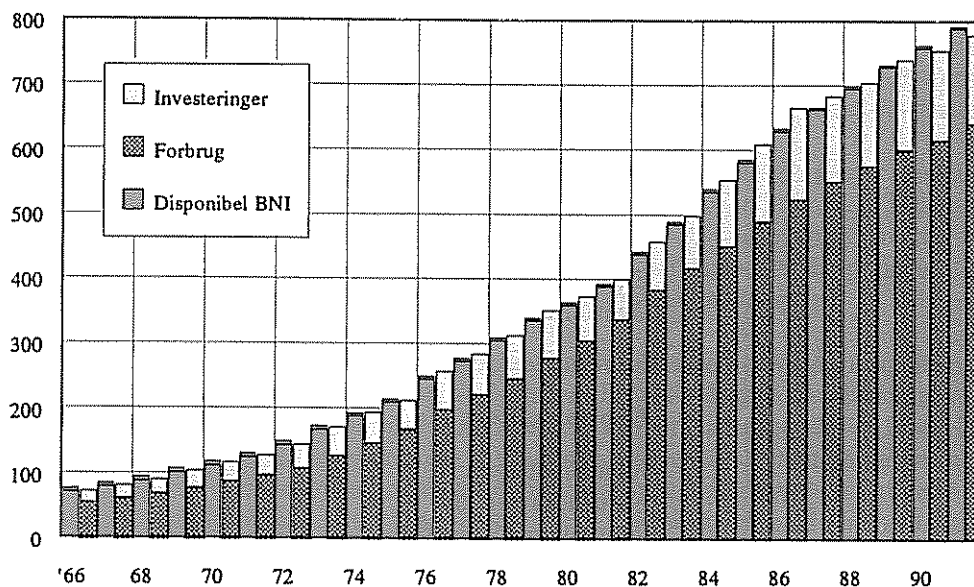
Udover eksporten og importen af varer og tjenesteydelser indgår under betalingsbalancens løbende poster andre indtægter og udgifter, hvor der er direkte forbindelse mellem ydelse og modydelse. Det drejer sig bl.a. om løn til »grønsearbejdere«, dvs. personer som fx bor i Sverige, men arbejder i Danmark, eller omvendt. Langt den mest betydningsfulde post i denne henseende er dog renter og udbytter, jf. omtalen heraf under udlandsgælden.

Endelig indgår under betalingsbalancens løbende poster indtægter og udgifter, hvor der ikke er en direkte forbindelse mellem ydelse og modydelse, såkaldte ensidige overførsler. Det omfatter bl.a. private gaveydelse over grænsen, arv og erstatninger, hjælp til udviklingslandene og overførsler af arbejdsindkomster.

Figur 5.

Disponibel bruttonationalindkomst samt forbrug og investeringer i årets priser

Milliarder kr.

Varehandelen

Som omtalt er vareeksporten og -importen den største post på betalingsbalancens løbende poster.

Indførsel af varer til brug for erhvervslivet ca. 70 pct. af vareimporten

Den danske produktion er stærkt afhængig af tilførsel af varer udefra. Indførslen af råvarer og halvfabrikata, inkl. brændselsstoffer, samt af maskiner og andre investeringsvarer udgør ca. 70 pct. af indførselsværdien. Tidligere har andelen været større, men indførslen af brændselsstoffer har været stærkt nedadgående, efter at den danske produktion af olie er kommet i gang. Den resterende del af importen består hovedsagelig af forbrugsvarer, herunder personbiler.

Godt 50 pct. importeres fra EF-lande

Danmark importerer varer fra næsten alle lande i verden, men importen er dog stærkt koncentreret om Vesteuropa samt USA og Japan. Fra disse lande kommer ca. 85 pct. af den samlede indførsel, heraf godt 50 pct. fra vore handelspartnere i EF og knap 25 pct. fra EFTA-landene.

Tyskland er den vigtigste handelspartner på importsiden fulgt af Sverige og UK.

Industrieksporten ca. 70 pct. af den samlede eksport

Siden den 2. verdenskrig er den danske eksport i stadig stigende omfang blevet præget af eksport af industrivarer, mens det tidligere var eksporten af landbrugsvarer, der dominerede. Industrieksporten udgør i dag ca. 70 pct. af den samlede eksportværdi, mens landbrugsvarernes andel er omkring 15 pct. Ca. 1/3 af den samlede industrieksport består af maskiner og instrumenter, mens kemiske produkter andrager knap 15 pct og industrielt forarbejdede landbrugsprodukter, inkl. kød- og mælkekonserves, ca. 10 pct.

Danmarks udenrigsøkonomi

I de senere år har eksporten af brændselsstoffer fået stigende betydning. I 1991 beløb eksporten sig til godt 9 mia. kr.

Godt 50 pct. eksporteres til EF-lande

Som for indførsels vedkommende er den danske eksport koncentreret om Vesteuropa, USA og Japan, som aftager ca. 85 pct. af eksportværdien. Godt 50 pct. eksporteres til EF-lande og knap 25 pct. til EFTA-lande.

Tyskland, Sverige og UK er i den nævnte rækkefølge de vigtigste aftagerlande.

Den danske økonomis afhængighed af udlandet

Interesse i fri handel

Den danske produktion er afhængig af en omfattende tilførsel af råvarer, halvfabrikata, maskiner mv. fra udlandet, og i det danske forbrug indgår i betydeligt omfang importerede varer. Det er derfor i Danmarks interesse, at varer og tjenesteydelser kan handles frit mellem landene.

Internationale aftaler

Ved internationale aftaler i GATT, OECD, EF mv. er hindringer for den frie handel i vidt omfang blevet fjernet. I denne henseende kan nævnes afviklingen af told og kvantitative begrænsninger, men også samarbejdet om stabile valutakurser og liberaliseringen af internationale kapitaltransaktioner styrker den internationale samhandel.

Begrænsning i valget af økonomiske indgreb

På den anden side har aftalerne på disse områder betydet en begrænsning i valget af de indgreb, det er muligt at benytte for at fjerne et underskud på betalingsbalancens løbende poster eller - som situationen nu er i Danmark - for at bevare et overskud.

Afdæmpet indenlandsk efterspørgsel

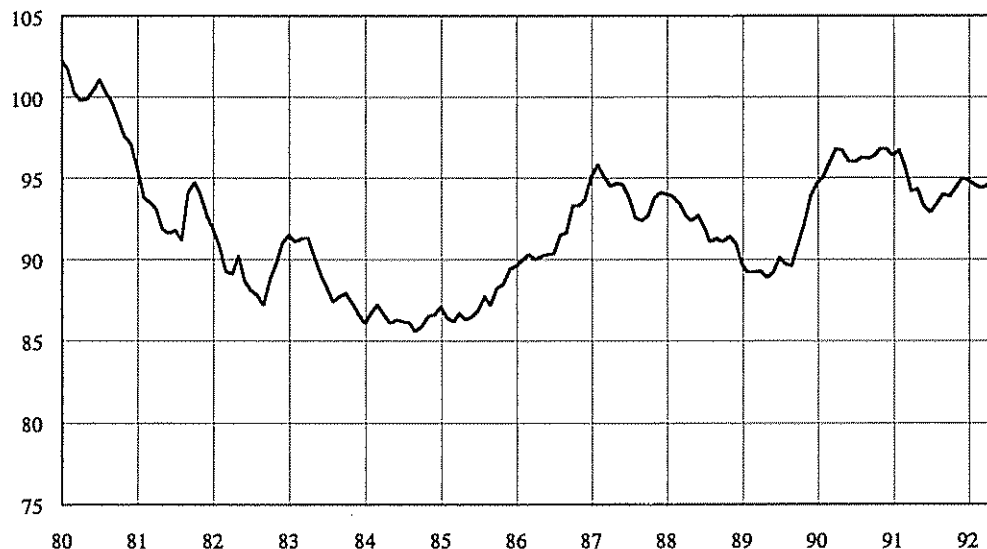
Den gunstigere udvikling i betalingsbalancens løbende poster i den seneste femårsperiode må især tilskrives en stramning af finanspolitikken, tilskyndelse til større privat opsparing og beherskede lønstigninger.

Denne politik begrænsede den indenlandske efterspørgsel og lagde derved en kraftig dæmper på importen af varer og tjenester. Samtidig gav den råderum for vækst i eksporten.

Figur 6.

Effektiv kronekurs

1980 = 100

Gunstige afsætningsvilkår i udlandet

Afsætningsmulighederne i de vigtigste aftagerlande for den danske eksport har gennemgående været gode, og bytteforholdet, dvs. forholdet mellem udviklingen i eksportpriserne og importpriserne, har været relativt gunstigt. Da konkurrenceevnen i forhold til udlandet samtidig har udviklet sig i gunstig retning, er der sket en betydelig eksportfremgang.

Danmarks udenrigsøkonomi

Forbedret konkurrenceevne

Den forbedrede konkurrenceevne skyldes ikke mindst de beherskede lønstigninger, som i forbindelse med en betydelig produktivitetsstigning i de seneste år har betydet, at stigningstakten i det danske prisniveau har været en af de laveste i Vesteuropa.

Andre forhold end løn- og produktivitetsstigning har dog også væsentlig betydning for konkurrenceevnen. Valutakurserne er således en vigtig faktor, og selv om kronkursen stort set ligger fast, gælder det dog ikke over for valutaer uden for det europæiske monetære samarbejde. Endvidere kan nævnes salgsindsatsen på de udenlandske markeder, forskningsindsats og i det hele taget evnen til at tilpasse sig strukturændringer.

Det statistiske grundlag

Udenrigshandelsstatistikken og Nationalbankens valutastatistik

Betalingsbalancestatistikken opgøres på grundlag af udenrigshandelsstatistikken og Nationalbankens valutastatistik. Supplerende oplysninger indhentes fra offentlige myndigheder, pengeinstitutter og erhvervsvirksomheder. Foreløbige opgørelser af betalingsbalancen offentliggøres hver måned. Den endelige opgørelse for et kalenderår foreligger ca. 2½ år efter årets udgang.

Betalingsbalancen er som tidligere omtalt principielt en opgørelse over værdien af de transaktioner, som har fundet sted mellem Danmark og udlandet i en given periode. I praksis gælder dette dog kun fuldt ud for varehandelen. Ved opgørelsen af tjenesteydelser, renter, og andre løbende poster samt ved opgørelse af kapitalposterne anvendes valutastatistikken som kilde, hvilket betyder, at det er betalinger, der registreres. Ved den endelige opgørelse af betalingsbalancen benyttes dog ved opgørelsen af søtransport regnskabsstatistikken for rederier.

For varehandelens vedkommende anvendes udenrigshandelsstatistikens oplysninger i stedet for valutastatistikens varebetalinger. Med hensyn til varetransaktioner vil tidsafstanden mellem transaktion og betaling ofte være stor, mens dette forhold i mindre grad er tilfældet for de øvrige poster på betalingsbalancen.

»Fejl og mangler«

I princippet skal, som tidligere omtalt, summen af alle indtægter på betalingsbalancen være lig summen af alle udgifter. I praksis er dette sjældent tilfældet, idet det næsten ikke kan undgås, at der er fejl eller manglende konsistens i det store materiale, der ligger til grund for opgørelsen. Den officielle opgørelse af betalingsbalancen indeholder da også en post for »fejl og mangler«.

Kapitalbalancens statistiske grundlag

Kapitalbalancen opgøres ved udgangen af hvert år på grundlag af oplysninger, som indsamles fra offentlige institutioner og private virksomheder, eller som foreligger oplyst på anden måde, fx i Nationalbankens og pengeinstitutternes balancer. Liberaliseringen af kapitaltransaktioner mellem Danmark og udlandet har vanskeliggjort opgørelsen af kapitalbalancen, således at de foreliggende oplysninger i betydelig grad må suppleres med beregninger og skøn.